

I sivilisasjonens periferi

debattartikel
av Erling Fossen

EU, USA og den enkelte nasjonalstat har på et retorisk nivå begynt å bruke den digitale revolusjonen som sitt fremste distriktpolitiske virkemiddel. Regjeringene overser det enkle faktum at den digitale revolusjonen mer enn noensinne gjør en bedrifts suksess avhengig av stedet den befinner seg.

Det er mange som benytter anledningen til å spille profet når dagliglivets strukturer er så usikre og det foreløpig finnes lite empiri om konsekvensene av den digitale revolusjonen. Mange av de nye IT-guruene slår med sikkerhet fast at stedet oppløses. Nå skal all produksjon og kommunikasjon foregå over kabelnett uavhengig av tid og sted. En sentral utdanningsinstitusjon som har jobbet med oppløsningen av den fysiske byen (brick city) til fordel for den elektroniske, deterritorialiserte byen (bit city) er MIT i USA. Flere av lærekraftene der, inkludert Bill Mitchell og Mitch Kapor har reklamert hemningsløst for ideen og boka Bit City. Her er forsøksvis alle byens elementer omskapt til cyberspaceterminologi. Mennesket er blitt til cyborger. I stedet for fysisk avgrensede kropp er mennesket innpakket i elektroniske dippedutter som er direkte koblet opp mot musklene og nervesystemet. I stedet for fysiske møteplasser er det elektroniske agoraer, i stedet for *real estate* er det cyberspace, i stedet for nybyggere i det ville vesten er det nå *electronic frontiers*. Gatenettverkene, selve den europeiske griden, er erstattet av www (worldwide web). Nabolagene er gjeninnført virtuelt med *multiuser device*. En tur innom bokhandelen er bortkastet. Hvorfor ikke besøke en *bitsstore* istedet for? Er du syk er det bare å logge seg på Nettet og få en telemedisinanalyse og vil du lære noe er det bare å besøke en av de mange virtuelle campusene.

De nasjonale myndigheter, som selv knapt vet hva en CD-Rom er, har kjøpt denne virtualiseringen av byene og har dermed bidratt til en forflatning av debatten rundt byrommene og deres endring som følger av den digitale revolusjonen. Produksjonens deterritorialisering forsterker dermot ytterligere denne sentraliseringstendensen selv om politikerene drømmer om en desentralisering av produksjonen. Deyan Sudjic kommenterer denne drømmen om det desentraliserte samfunnet slik:

It is perfectly true that the fax machine and the word-processor make it possible for the writer to retreat to rural isolation. And there are other jobs that can be done in this way, where location is immaterial. But the jobs that count are becoming more centralized and not less.

Forestillingen om at alt nå flyter i bits mellom steder overser at globaliseringen trenger både en sterk fysisk infrastruktur og sentrale områder der disse operasjonene utføres fra. Dessuten har også de mest avanserte informasjonsindustriene en produksjonsprosess. Man kan like gjerne snu på det og si at informasjonssamfunnet mer enn noensinne er stedbundet. Da telekommunikasjonsindustrien eksploderte på 80-tallet, ble det samtidig høykonjunktur i de sentrale forretningsstrøkene i alle de ledende byene, New York, Paris, Los Angeles, London, Tokyo, Frankfurt, Sao Paulo, Hong Kong, Singapore og Sydney. Byene er blitt borte i alle cyberspaceteoriene, men dermed mister man også de politiske redskapene for å påvirke de globaliseringsprosesser som pågår. For globaliseringen handler nesten utelukkende om byer. Og transnasjonale selskaper.

Den globale fabrikk

Hvis man tar utgangspunkt i den globale produksjon finner man fort fram til hovedaktørene. Det er de transnasjonale selskaper. Så mye som en tredjedel av verdenshandelen er intern handel mellom de 1500 største transnasjonale selskapene. Hver time sender de transnasjonale selskapene flere milliarder kroner mellom seg. Hver dag tar over 3 millioner mennesker fly. De fleste av disse er forretningsmenn tilknyttet de transnasjonale selskapene. De transnasjonale selskapene besitter større økonomisk styrke enn mange av nasjonalstatene. 47 transnasjonale selskaper er inne på en liste over de 100 største nasjonaløkonomiene i verden .

En spatial analyse av den digitale revolusjonen må derfor inkorporere de transnasjonale selskapene og deres produksjon. Mens det var i stor grad ble opprettet datterselskaper i de enkelte land som sto for sin egen produksjon er det nå i sterkere grad en felles global produksjon der et produkts mange komponenter produseres over hele verden etter et planlagt system. For enkelthetens skyld kan disse selskaperenes produksjon deles inn i 4 nivåer. Selskaperenes hovedkvarter, de såkalte "command and control"-funksjonene, er fremdeles like sentralisert som før. Her skiller New York seg klart ut som hovedsete for de fleste transnasjonale selskapene, med Tokyo og London som konkurrenter til 2. plassen. Tar man i tillegg med Los Angeles og Paris har disse 5 byene over 30% av hovedkvarterene til de største transnasjonale selskapene.

Det neste nivået er kunnskapsproduksjonen. Dagens produksjon er ekstremt kunnskapsavhengig. Ikke bare tertiærnæringsproduksjon (IT), men også den tradisjonelle industrien er blitt kunnskapsbasert. For forsknings- og utviklingsmiljøene i en transnasjonal bedrift er det avgjørende å være tilknyttet et bredere forskningsmiljø. Silicon Valley, der den digitale revolusjonen startet, er et godt eksempel på en teknopolis der småbedrifter, store bedrifter og akademiske institusjoner samlokaliseres. Silicon Valley kunne forsyne seg av høykompetansearbeidskraft fra Stanford og Berkeley, noe senere også San Jose State og Santa Clara. Bostons berømte Highway 128 kunne på sin side forsyne seg av 165 universiteter og colleger, da særlig MIT, i en større byregion. Det finnes vel heller ingen by i dag som med respekt for seg selv ikke har en teknopolis eller en avansert forskningspark.

Også Forsknings- og utviklingsavdelingene i et transnasjonalt selskap er altså avhengig av større byer eller forsk-

ningsmiljøer i nærheten av store byer, slik at de kan sikre seg tilstrekkelig med kvalifisert arbeidskraft. Når det gjelder den enklere formen for produksjon, da gjerne masseproduksjon er lønnsnivået avgjørende. Størrelsen på stedet eller byen er ikke så viktig siden produksjonen ikke forutsetter kvalifisert arbeidskraft. Men siden lønnsnivået er avgjørende kan ikke de europeiske landene gjøre seg noen forhåpning om å få denne form for produksjon.

Håpet for stedene og byene i sivilisasjonens periferi er å bli underleverandør til de transnasjonale selskapene. Siden produksjonene fleksibiliseres settes mer og mer av driften bort til underleverandører. Skal små miljøer fra små steder vinne fram i en global konkurransesituasjon må de spesialisere seg. Men selv denne nisjeproduksjonen krever tilgang til aller helst et universitet eller til nød en høyskole. Det vil si at steder eller byer på noe særlig under 30 000 ikke har noen som helst sjanse til å skape selv det minste fagmiljø tilknyttet kompetanseindustri. Etterhvert som jordbruket minimaliseres og den tradisjonelle kjeledressindustrien dør hen vil steder under 30 000 bli spøkelsesbyer som må håpe på turismen og offentlige subsidier.

Nye periferier

Snarere enn at periferien opphører ser vi at skillet mellom by og land innenfor en nasjon bare forsterkes og at de globale urbane nettverkene er i ferd med å skape nye hierarkier som erstatter det rigidet skillet mellom nord og syd i verden. Videre dannes det innenfor byen et klasseskille mellom de bydelene som er tilknyttet de digitale nettverkene og de som ikke er det.

På et stort online teleseminar nylig kritiserte og tilbakeviste professorene og byplanleggerne Saskia Sassen (Columbia University) og Arturo Ignacio Sanches (Universidad de Bogota) skillet mellom den første verden og den tredje verden. Sanches viser til fotografen Camilo Jos Vergara's fotografiske dokumentasjon av tredje-verden enklaver i første verden byer som Chicago, New York, Detroit og Los Angeles. Poenget hans er at tredje verden er tilstede i første verden og omvendt. På et lite område på Manhattan finnes det over 700 bygninger som er tilknyttet fiberoptiske kabler. I Harlem, eller South Central LA finnes det 1.

Den globale økonomien representerer et edderkoppnett med koblinger og noder som definitivt går på tvers av nord/syd-oppdelingen. Byer som Buenos Aires, Sao Paulo og Mexico City er fullt tilstede i den globale økonomien. In-

tenisiteten av transaksjonene i og mellom disse byene står ikke tilbake for storbyer i den første verden. Forskjellen derimot har økt mellom disse byene som klarer å tilpasse seg den globale økonomien og byer og distrikter som ikke klarer dette. F.eks er Sao Paulos økonomiske framgang på bekostning av Rio de Janeiro og hovedstaden Brasilia. Dette markerer igjen at metropolen kan slåss mot hovedstaden og vinne mot en svekket nasjonalstat.

Den nye verdensorden åpner for nye geografiske sentralitets og marginalitetstendenser som følgelig både går mellom byer som er wired og går også innenfor byens egne grenser. Den nye globale økonomien tenderer til å favorisere enkelte sektorer og aktiviteter. Det er den høyt kvalifiserte arbeidskraft som arbeider i et globalt orientert firma som er den nye overklassen. Områder og arbeidere som ikke passer inn i disse bedriftene er den nye underklasse. Og disse bedriftene finnes i alle byer, også i den første verden. Mer og mer av byrommet blir designet for de transnasjonale selskapene med sine kosmopolittiske kunnskapsarbeidere. Det som binder disse firmaene sammen er finanssentra og børser som er samlingspunkter for den globale risikovillige kapitalen.

Verden er forbundet i et nettverk av byer. Byene er igjen splittet spatielt mellom områder knyttet til globale informasjonsindustrier og andre mindre økonomisk attraktive industrier. De områdene som fungerer i et globalt nettverk kalles for nucleus i motsetning til core for å vise at det er et funksjonelt begrep ikke romlig. Dette resulterer i en splittet by der verdifulle rom, verdiløse rom og fragmenterte sub-urbialandskap lager en segregert by. Globaliseringen kan føre til en frigjøring av menneskelig kreativitet, men den kan også lettere føre til "urban schizophrenia" hvis ikke de forskjellige stedene i byen klarer å kommunisere sammen. Da oppstår det en urban borgerkrig. Disse konfliktene innenfor byene er langt farligere enn stammekrigene som akkurat nå pågår i tilbakstående områder utenfor byenes juridiksjon.

For å håndtere disse nye problemene; en økende fattigdom blant de vestlige byene og skillet mellom de byene som er wired og de som ikke er det, er man nødt til å lage et felles organ hvor de ulike byene kan samarbeide. En slik global organisasjon av byer har lenge vært utenkelig. I moderne tid er det bare Patrick Geddes og Ebenezer Howard som har prøvd å lage en byenes verdensorden. Begge prøvde i sin tid

å lage globale allianser av byer. Patrick Geddes var sentral i Union Internationale des Villes som var aktiv fra 1913 og helt fram til 1925. På en konferanse i Paris 1925 var det påmeldt 220 byer, derav 23 hovedsteder. Ebenezer Howard på sin side organiserte The International federation Town and country planning federation. Disse var aktive fra 1913 og fram til den 2. verdenskrig.

Habitat II-møtet i Istanbul sommeren 96 markerte begynnelsen på en slik byenes verdensordenæra. Byen er i ferd med å utfordre nasjonen som viktigste aktør også innenfor det nasjonsbaserte FN. Første gang en større FN-rapport nevnte ordet "united cities" var i kjølvannet av Habitat II-konferansen. Som en del av hele konferanserapporten ble det lagt fram en rapport fra "Committee II". For første gang i FNs historie var det invitert en rekke aktører, både fra byer, transnasjonale selskaper, "non-governmental"-organisasjoner og forskere og akademikere. Ifølge rapporten var det stor enighet om at det var denne delen av konferansen som var den mest spennende. Mange FN-representanter, deriblant representanten fra United Nations Development Programme (UNDP) kalte Habitat II et "turning point". UNDP-representanten argumenterte for den rollen de lokale bymyndigheter har fått er den eneste måten å innfri målsettingene til Agenda 21. Byene er de sentrale aktørene for å løse de største problemene verden står ovenfor.

World Assembly of Cities and Local Governments så dagens lys i forbindelse med forberedelsene til Habitat II. Borgermestrene fra de fleste av verdens større byer ble enige om og institusjonalisere de koordinerende mekanismene som hadde blitt etablert i forbindelse med forberedelsene til konferansen. I tillegg ble de enige om å søke tettere samarbeid med FN og etterhvert kreve at byene og lokaldemokratiet får sine egne organer i FN-systemet slik at de "united cities" får en stemme i FN-systemet. Dette kravet ligner veldig det kravet som lå bak opprettelsen av Regionskomiteen innenfor EU-systemet. Det er heller ikke tilfeldig at borgermesteren i Barcelona, en sentral medspiller bak World Assembly of Cities and Local Authorities, er den nyvalgte leder av Regionskomiteen i EU. Begge deler viser hvordan byene viser muskler ovenfor nasjonen og organiseres seg på tvers av landegrensene.

Gjennom de mange forberedende møtetene ble borgermestrene enige om at byene var de viktigste aktørene for å innfri Habitat II-konferansens to målsettinger; tilfreds-

stillende boforhold til alle og bærekraftig menneskelig bebyggelse i en urbanisert verden. Dette var et synspunkt som sentrale aktører innenfor FN-systemet var enig i:

It was stressed that the implementation of local Agenda 21 initiatives could provide an effective format for achieving the goals of human settlements development and for the implementation of the Habitat Agenda.

Byene har vært flinke til å innfri målsetningene fra Agenda 21 om bærekraftig utvikling. FNs "Making Cities Work"-rapport som ble forberedt til Habitat II-møtet i Istanbul viser at over 1500 byer har igansatt lokale utgaver av Agenda 21. Særlig den måten de lokale tiltakene er organisert på har vakt stor glede i FN-systemet. De lokale myndigheter har involvert næringslivet, fagforeninger, akademikere og forskningsinstitusjoner. Habitat II-rapporten skriver at denne måten de lokale agenda 21 blir organisert på er med på å utvide lokaldemokratiet og styrke innbyggerens sosiale og kulturelle rettigheter, ikke bare politiske.

Habitat II-konferansen ble enig om at skal verdens problemer løses må den aktive politikken desentraliseres. En slik desentralisering sikrer at de politiske myndigheter nærmest befolkningen får større makt. Bare på et lokalt nivå kan problemene løses og innbyggeren involveres. Mange gikk så langt som å lage et globalt charter som sikrer byene mot overgrep fra nasjonen. Det er sensasjonelt når et Forente Nasjoner blir enig om at nasjonen er mer til hindre enn til nytte når verdens problemer skal løses.

En av grunnen til dette er funn som "University Programme in Mega-cities and Urban Development" avdekket. Nasjonale myndigheter har i alle land utviklet en retorikk der storbyene genererer problemer og er til byrde for resten av nasjonen. En av grunnen til dette er selvfølgelig at de fleste storbyene er langt de største bidragsyterne til nasjonal-økonomien. Flere funn fra denne rapporten viser tvert om hvordan storbyene er lokomotiver for vekst og hovedbidragsyterne til den offentlige økonomien med bidrag på mellom 25–50%. De fant at megabyene tungt subsidierer

resten av nasjonen; megabyene bidrar til offentlige fond mer enn de forbruker. I stedet for at størrelse i seg selv er en avgjørende forklaring på byenes problemer, fant rapporten ut at det snarere er dårlig styring på lokalt og regionalt nivå som genererer storbyproblemer. Storbyenes problemer skyldes i stor grad en feilaktig nasjonal politikk for byene. Megabyene har en tilstrekkelig inntekt til å forsyne innbyggerne med tilstrekkelig boforhold og velferdspolitikk, men at denne muligheten er blokkert av utilstrekkelig politikk både fra lokalt, regionalt og nasjonalt nivå. Konklusjonen for alle disse forskerne er at den utøvende politikken må desentraliseres, ressursallokering, ned på et lokalt nivå slik at byene får større sjølråderett over sine egne ressurser og at det må utarbeides nye styringsformer for de nye byformene. En verden av forente bystater vil ha en langt større mulighet til å løse verdens problemer er dagens politiske orden av nasjoner.

Denne nye globale verdensorden bestående av byer i nettverk har også et klart triveligere ansikt enn dagens hierarkiske og impotente FN, med USA som den en-polare supermakten støttet av Vesten og med de andre landene som undersåtter. Et nettverk av de største byene har ingen aktør som kan manipulere den nye verdensorden. New York som er hovedsete for hoveddelen av multimediaselskapene har ikke en andel som er større enn rundt 4% av USAs verdiskapning. Den mest innflytelsesrike digitale byen i verden har altså bare promiller av den totale verdiskapningen. Og ingen militære.

Vi som bor i sivilisasjonens periferi kan like eller ikke like globaliseringen med den påfølgende urbaniseringen og sentraliseringen. Men når kunnskapsproduksjonen er så avgjørende for en nasjon, og 99% av all kunnskap produseres utenfor Norden, er de nordiske lands framtid avhengig av at byene våre klarer å koble seg på dette globale nettverket av byer. Får ikke de nordiske byene handlefrihet til selv å agere globalt vil nasjonene falle tilbake til ren provinsialisme som tyske, amerikanske og japanske turister vil oppsøke for å oppleve uberørt natur og enkle sjeler.

Erling Fossen

er forfatter og urbanist.

Hans siste bok *EcstaCity* (Daidalos forlag) kommer på svensk i høst.